

ABDULLA AVLONIYNING MA'NAVIY MEROSIDAN TA'LIM JARAYONIDA FOYDALANISHNING PEDOGOGIK ASOSLARI.

Saidov Shuxrat Sagdullayevich

IIV Qorovul qoshinlari Pedagogika +998974429182

Annotatsiya: Ushbu maqolada Turkiy guliston yoxud axloq asarida ilm hamda sabr haqidagi ma'lumotlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Abdulla Avloniy, Turkiy guliston yoxud axloq, ilm, asqoli ilm, sabr.

Ilm deb o'qimak, yozmakni yaxshi bilmak, har bir kerakli narsalarni o'rganmakni aytilur. Ilm dunyoning izzati, oxiratning sharofatidir. Ilm inson uchun g'oyat oliy va muqaddas bir fazilatdur. Zeroki, ilm bizga o'z ahvolimizni, harakotimizni oyina kabi ko'rsatur. Zehnimizni, fikrimizni qilich kabi o'tkur qilur. Savobni gunohdan, halolni haromdan, tozani murdordan ayurub berur, to'g'ri yo'lga rahnamolik qilub, dunyo va oxiratda mas'ud bo'lishimizga sabab bo'lur. Ilmsiz inson mevasiz daraxt kabidur. Chunki ilmsiz kishilar ota-onasiga, qarindosh-urug'iga, yor-do'stiga, din va millatiga foyda yetkurmak bir tarafda tursun o'z ustiga lozim bo'lgan ibodat va toatni ham loyiqicha qila olmas. Ilmning foydasi u qadar ko'pdurki, ta'rif qilg'on birla ado qilmak mumkin emasdur. Bizlarni jaholat qorong'ulig'idan qutqarur, madaniyat, insoniyat, ma'rifat dunyosiga chiqarur, yomon fe'llardan, buzug' ishlardan qaytarur, yaxshi xulq va adab sohibi qilur, Alloh taologa muhabbat va e'tiqodimizni ortdurur, janobi Haqning azamat va qudratini bildirur. Alhosil, butun hayotimiz, salomatimiz, saodatimiz, sarvatimiz, maishatimiz, himmatimiz, g'ayratimiz, dunyo va oxiratimiz ilma bog'lidur. Payg'ambarimiz: «Ilmga amal qilguchilardan bo'lingiz, naql va rivoyat qilguchilardan bo'lmangiz», – demishlar.

Ilm bir daryo ichi to'lmish dur-u gavhar bilon,

Qiymat-u qadrin qachon bilg'ay oni johil yilon.

Olim kishilar har yerda aziz va hurmatlidir. Shariatimizda qaysi ilmga muhtoj bo'lsang, shuni bilmak bizga farzdir. Shuning uchun o'qimak, bilmak zamonlarini qo'ldan bermay, vujudimizning dushmani bo'lgan jaholatdan qutulmakga jonimiz boricha sa'y qilmagimiz lozimdur.

Aqsomi ilm.

Ilm diniy va fanniy qismlar ila ikkiga bo'linur.

Diniy kishi bo'lmak uchun ulumi diniya o'qumak ila barobar hisob, handasa, tarix, hikmat, kimyo, tib, ziroat ilmlari kabi fanniy ilmlarni ham bilmak, chin olim bo'lmak lozimdur. Chunki bu ilmlarning ikkisi ham dunyo va oxiratimiz, hayot va saodatimiz uchun eng kerakli narsalardur. O'tkan zamondagi islom ulamolari har bir ilmga tish-tirnoqlari ila yopishdilar¹, o'qidilar, o'qitdilar, ulum va funun soyasida islomiyat taraqqiy qildi, madaniyat tarqatdi, kitobxonalar, qiroatxonalar, yetimxonalar, kambag'alxonalar, kasalxonalar ochildi. Hozirgi musulmonlar taassub va jaholatlari ila maqtanulari kabi, avvalgi zamon musulmonlari ilm va ma'rifat, kitob va asarlari ila maqtanurlar edi. Alhosil, har bir millatning taraqqiy va taoliysi yoshlarining ilm va ma'rifatiga, hunar va san'atiga bog'lidir. Rasuli akram nabiiyi muhtaram sallollohu alayhi vasallam afandimiz: «Ilm o'qimak har bir mo'min er-u xotunga farzdir», – demishlar. Ajabo, Qur'onimiz, Payg'ambarimiz o'qingiz, deb amr qilg'on holda, bizlar na uchun harakat qilmaymiz, qimirlamaymiz. Boshqa millatlarning o'g'ullari, qizlari kecha demay, kunduz demay, yoz demay, qish demay ilm yo'lida jonlarini fido qilub, quvushub, yugurushub, ko'zlarimizni qamashdirub turgan bir zamonda bizlar hamon² uyqudan, g'aflatdan, jaholatdan boshimizni ko'tarmaymiz, ibrat olmaymiz. Payg'ambarimiz: «Olim bo'l, ilm talab qiluvchi bo'l, yoki ilmni eshituvchi bo'l, hech bo'lmasa shularga muhabbat qiluvchi bo'l, beshinchisi bo'lma, halok bo'lursan», – demadilarmu?

Topar ilm ila odam og'li kamol,

Yeturmas kamola jamol ila mol.

Kerak o'rtanur ilm uchun sham'dek,

Tanumoq Xudoni ilmsiz mahol.

Talabgor o' lur ilma oqil kishi,
Sotar ilm bozori moli halol.
Talab aylamak farzdur bizga ilm,
Bu amr uzradur er-xotun, yosh, chol.

Sabr deb boshimizga kelgan balo va qazolarga chidamli bo'lmakni aytilur. Har bir ishda sabr va sovuqqonlik ila harakat qilmak lozimdur. Chunki boshimizga keladurg'on balo va qazo, zahmat va mashaqqatlarning barchasi janobi Haqning irodasi ila o'ldig'i uchun bularg'a sabrsizlik qilgan kishilar ajr va savobdin quruq qolurlar. Sabr insonlar uchun buyuk bir fazilatdurki, janobi haq sobirlarni suyar. Qur'oni karim ichida ko'p yerda sabrni, sobirlarni madh qilmishdur. Shariati islomiyada janobi Haq tarafidan kelgan balo va qazog'a sabr qilmoq farzi ayndur. Inson har bir ishni sabr va matonat ila yurutsa, maqsudiga tinch va rohatda borub yetar. Hamisha saodatda yashar.

Sekin borgan kishi maqsuda yetgay,
Shoshub besabrlar kaj yo'lga ketgay.
Agar sabring bo'lsa nafsingga yo'ldosh.
Seni tavfiqi rabboniga eltgay.

Nafsini sabr ila rom qilgan kishi har ishda oshiqmay, ohista harakat qilur. Nafsini halokatdan, g'ururdan saqlar. Sabr shunday bir kuchli narsadurki, shahvatni iffatga, g'azabni shijoatga, shiddatni hilmga, kattalikni tavozu'ga, yomonlikni yaxshilikg'a aylandurmakg'a quvvati yetar. Shul xususda so'ylanmish bir hadisi sharifning ma'nosi «ilm imonli kishilarning muhibi, hilm homiysi, aql dalili, yaxshi amal sarmoyasi, muloyimat volidi, afv axavoni, sabr hokimi vijdonidur», – deyilmish. Arablar: «Assabru miftahul-farah» – «sabr shodlig'ning kalididur», – deyurlar.

Sabr ila har mushkul ish zoyil bo'lur,
Sabr edan maqsudina noyil bo'lur.
Har kishida bo'lmasa sabri jamil,
Nafs ko'yina yurub soyil bo'lur.
Sabr qilsang, g'o'radan halvo bitar,

Sabrsizlar o'z oyog'idan yitar.

Xulosa: Abdulla Avloniyning Turkiy guliston yoxud axloq kitobida keltirgan so'zlari bilan davom ettirsak. "Bolaning salomati va saodati uchun yaxshi tarbiya qilmak, tanini pok tutmak, yosh vaqtidan maslakini tuzatmak, yaxshi xulqlarni o'rgatmak, yomon xulqlardan saqlab o'sdurmakdur.[2] Tarbiya qilguvchilar tabib kabidurki, tabib xastaning badanidagi kasaliga davo qilgan kabi tarbiyani bolaning vujudidagi jahl maraziga «yaxshi xulq» degan davoni ichidan, «poklik» degan davoni ustidan berub, katta qilmog'i lozimdur. Zeroki, «Hassinu axloqiko'm» amri sharifi uzra xulqimizni tuzatmakg'a amr o'linganmiz. Lekin xulqimizning yaxshi bo'lishining asosiy panjasi tarbiyadur. Axloqimizning binosining go'zal va chiroyli bo'lishiga tarbiyaning zo'r ta'siri bordur, ba'zilar «tarbiyaning axloqqa ta'siri yo'q, insonlar asl yaratilishida qanday bo'lsalar, shunday o'sarlar, tabiat o'zgarmas», - demishlar".

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1. Abdulla Avloniy . Turkiston guliston yoxud axloq. Toshkent-2008[1]**
- 2. Mustaqillik davri adabiyoti Toshkent -2004[2]**
- 3. Abdulla Avloniy Tanlangan asarlar Toshkent-2018[3]**
- 4. "Ma'naviyat yulduzlari". - Toshkent. Abdulla Qodiriy nomidagi Milliy meros nashriyoti Uy. 1999 yil.[4]**
- 5. Milliy uyg'onish va o'zbek tili masalalari filologiya. - Toshkent. Universitet. 1993 yil.[5]**